

Kodeks karny. Orzecznictwo Aplikanta

Wydanie 5

Przejdź do produktu na www.ksiegarnia.beck.pl

Ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1950 ze zm.) (wyciąg)

Część ogólna

Artykuł 1. [Warunki odpowiedzialności]

§ 1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.

§ 2. Nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

§ 1

Konstytucyjne pojęcie odpowiedzialności karnej

Zakres stosowania art. 42 Konstytucji RP obejmuje nie tylko odpowiedzialność karną w ścisłym tego słowa znaczeniu, a więc odpowiedzialność za przestępstwa, ale również inne formy odpowiedzialności prawnej związane z wymierzaniem kar wobec jednostki. Przedstawione zasady konstytucyjne obejmują różne dziedziny prawa represyjnego, w tym m.in. prawo wykroczeń.

(*wyrok TK z 8.7.2003 r., P 10/02*)

Zgodnie z art. 42 ust. 1 zd. 1 Konstytucji RP, „odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto dopuścił się czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Zasada ta nie stoi na przeszkodzie ukaraniu za czyn, który w czasie jego popełnienia stanowił przestępstwo w myśl prawa międzynarodowego”.

(*wyrok TK z 26.11.2003 r., SK 22/02*)

Czyn jako podstawowa przesłanka odpowiedzialności

Czynem może być tylko zachowanie się człowieka będące wytworem jego woli, a zachowania (ruchy) wykonywane wyłącznie pod wpływem siły zewnętrznej – przymusu fizycznego – czynem nie są, o ile sprawca sile tej nie mógł się oprzeć (*vis absoluta*).

(*wyrok SA w Warszawie z 23.6.1999 r., II AKa 154/99*)

Zobacz również:

- wyrok SA w Gdańsku z 14.3.2012 r., II AKa 54/12;
- uchwała SN z 10.5.2006 r., SNO 15/06;
- postanowienie SN z 17.4.2003 r., WZP 1/03.

Czyn sprawcy nie musi być wyłączną przyczyną skutku (ze względu na wszechzwiązek zjawisk taka „wyłączność” jest w ogóle nie do pomyślenia) i współdziałanie innych warunków nie wyłącza

przyczynowości nawet wtedy, gdy rola tych warunków według ocen doświadczenia życiowego była przeważająca.

(*wyrok SN z 31.8.1973 r., III KR 197/73*)

Odpowiedzialność za przestępstwo skutkowe

W orzecznictwie SN dominuje pogląd, że spowodowanie przez sprawcę skutku musi być następstwem naruszenia zasad ostrożności. Spowodowanie skutku może być tylko wtedy obiektywnie przypisane sprawcy, gdy urzeczywistnia się w nim niebezpieczeństwo, któremu zapobiec miałyby przestrzeganie naruszonego obowiązku ostrożności. Koncepcja obiektywnego przypisania opiera się na założeniu, że sprawcy spowodowanego skutku przestępnego można ów skutek obiektywnie przypisać tylko wtedy, gdy zachowanie owego sprawcy stwarzało lub istotnie zwiększyło prawnie nieakceptowane niebezpieczeństwo (ryzyko) dla dobra prawnego stanowiącego przedmiot zamachu i niebezpieczeństwo (ryzyko) to realizowało się w postaci nastąpienia danego skutku przestępnego.

(*wyrok SN z 3.10.2006 r., IV KK 290/06*)

Zobacz również:

– wyrok SN z 4.7.2013 r., III KK 33/13.

Wymóg opublikowania aktu w dzienniku urzędowym

Opublikowanie ustawy w inny sposób, np. w środkach masowego przekazu, nie może powodować żadnych skutków prawnych. Dopiero udostępnienie takiego aktu w urzędowym środku rozpowszechniania uprawnia do pociągania do odpowiedzialności karnej za czyny, które ustawa (dekret) uznaje za czyny karalne. W przypadku antydatowania Dziennika Ustaw tekst ustawy karnej w nim zawarty staje się „ogłoszonym”, a więc obowiązującym tekstem prawnym, dopiero z momentem jego faktycznej publikacji i przekazania do rozpowszechnienia.

(*postanowienie SN z 20.1.2004 r., IV KK 438/03*)

Ograniczone konsekwencje zasady nullum crimen sine lege

Zasada *nullum crimen sine lege* oznacza, że odpowiedzialność karną może ponieść tylko sprawca czynu zabronionego przez ustawę, nie zaś, że ustawa taka będzie zawierała opis każdego możliwego zachowania, które wyczerpuje znamiona tego czynu. Nie można zatem stawiać znaku równości pomiędzy sformułowaniem „czyn”, użytym w art. 1 § 1 KK, a koniecznością stworzenia kompletnego ustawowego katalogu zachowań określających poszczególne czynności sprawcze realizujące znamiona typów czynów zabronionych.

(*postanowienie SN z 29.7.2009 r., I KZP 8/09*)

Podstawowa zasada odpowiedzialności karnej – *nullum crimen sine lege* (art. 1 § 1 dawnego i obecnie obowiązującego KK) nakazuje, aby czyn zabroniony był określony szczegółowo przez ustawę oraz zakazuje stosowania w prawie karnym analogii i wykładni rozszerzającej na niekorzyść sprawcy.

(*wyrok SN z 4.4.2000 r., II KKN 335/99*)

Zobacz również:

– postanowienie SN z 25.5.2016 r., IV KK 156/16.

Dopuszczalność odwoływania się do sformułowań ocennych

Wyłączność ustawy i maksymalna określoność znamion przestępstw nie oznacza jednak, że wszelkie elementy opisujące czyny zabronione muszą i mogą być wyczerpująco ustalone w ustawie. Także w zakresie typizacji przestępstw dopuszczalne jest odwoływanie się do sformułowań ocennych (np. ciężkie, lekkie, istotne, podobne, wielka, znaczna, silne, znikomy itp.). Ostatecznie na sądach ciąży obowiązek interpretacji przepisu zgodnie z zasadami konstytucyjnymi.

(*postanowienie SN z 19.12.2007 r., V KK 101/07*)

Zasada określoności czynu karalnego

Jakiegokolwiek wskazanie ogólnika, umożliwiające daleko idącą swobodę interpretacji co do zakresu znamion czynu zabronionego czy pewnego typu kategorii zachowań, nie może być traktowane jako spełniające wymóg określoności na gruncie art. 42 ust. 1 Konstytucji RP.

(*wyrok TK z 26.11.2003 r., SK 22/02*)

Zobacz również:

- wyrok SN z 11.7.2012 r., II KK 179/12;
- wyrok SA w Gdańsku z 7.3.2012 r., II AKa 52/12.

Dopuszczalność doprecyzowania znamion w aktach rangi podustawowej

Dopuszczalne, a niekiedy nawet konieczne, jest doprecyzowanie znamion ustawowych niektórych czynów zabronionych w aktach rangi podustawowej, tj. w rozporządzeniach. Takie działanie ustawodawcy nie narusza zasady *nullum crimen sine lege* zawartej w art. 1 § 1 KK.

(*postanowienie SN z 29.1.2009 r., I KZP 29/08*)

Zobacz również:

- wyrok TK z 8.7.2003 r., P 10/02;
- wyrok TK z 20.2.2001 r., P 2/00;
- wyrok SN z 1.12.2005 r., IV KK 122/05.

§ 2

Obiektywna społeczność czynu

Przestępstwem jest czyn nie tylko formalnie wyczerpujący znamiona określone w ustawie karnej, ale godzący w substancjalne dobra społeczne uznawane przez społeczeństwo i pozostające pod protekcją nie tylko prawa karnego, ale i innych systemów normatywnych, w tym moralności, powinności wynikającej z poczucia tradycji i tożsamości narodowej. Czyn ten musi wykazywać obiektywną społeczność w tym sensie, że zawsze występuje przeciwko wartościom akceptowanym przez daną zbiorowość.

(*wyrok SN z 26.9.2003 r., WK 18/03*)

Konieczność wykazania, że czyn narusza istotne wartości społeczne

Samo formalne naruszenie przepisu nie jest wystarczające do przypisania odpowiedzialności karnej. Dla uznania jakiegoś czynu za przestępstwo konieczne jest wykazanie, że narusza on istotne wartości społeczne, stając się przez to czynem karygodnym.

(*postanowienie SN z 20.6.2006 r., II KK 242/05*)

Zobacz również:

- postanowienie SN z 9.10.2012 r., III KK 132/12;
- wyrok SA w Gdańsku z 14.3.2012 r., II AKa 54/12;
- wyrok SN z 11.4.2012 r., IV KK 382/10;
- postanowienie SN z 27.1.2009 r., II KK 5/09;
- uchwała SN z 27.2.2008 r., SNO 8/08;
- wyrok SN z 18.5.2006 r., WA 9/06;
- postanowienie SN z 25.2.2002 r., I KZP 1/02.

Karygodność konkretnego czynu, a nie typu zachowania

Jest oczywiste, że ustalenie braku społecznej szkodliwości (podobnie jak ustalenie jej w stopniu znikomym) dotyczy zawsze czynu, który wyczerpuje ustawowe znamiona dyspozycji normy sankcjonowanej. Ustalenie takie możliwe jest jedynie w rezultacie stwierdzenia takich cech konkretnego czynu, które ujawniają tak dalece odbiegające od założonego przez ustawodawcę wzorca czynu zabronionego, że nie pozwalają przyjąć, iż czyn ten jest społecznie szkodliwy, a więc karygodny. Wymaga w tym miejscu

podkreślenia faktu, że przedmiotem oceny stosującego prawo może być jedynie konkretny czyn, a więc przykładowo konkretna kradzież – a nie typ zachowania, a więc kradzież w ogóle.
(*postanowienie SN z 17.12.2003 r., V KK 222/03*)

Zobacz również:

- wyrok SN z 24.8.2010 r., WA 19/10;
- wyrok SN z 18.8.2010 r., WA 16/10;
- postanowienie SN z 27.3.2002 r., V KKN 175/00.

Relacja pomiędzy karygodnością a zasługiwaniem na karę

Nie wpływają na stopień społecznej szkodliwości czynu okoliczności, które są związane z osobą sprawcy. To czyn ma nie być karygodny. Kwestia, czy sprawca zasługuje na karę i w jakim wymiarze, może być rozstrzygana dopiero po ustaleniu przestępności czynu, a więc także jego karygodności. Nie jest istotne dla oceny stopnia społecznej szkodliwości czynu nawet ograniczenie poczytalności sprawcy.
(*postanowienie SN z 25.11.2004 r., WK 21/04*)

Nieprawidłowość jednoczesnego przyjęcia wypadku mniejszej wagi i znikomej społecznej szkodliwości czynu

Jednoczesne przyjęcie, że przypisany czyn wobec tej samej osoby stanowi wypadek mniejszej wagi i zawiera znikomy stopień społecznej szkodliwości (art. 1 § 2 KK), prowadzi do sprzeczności w tej części orzeczenia. Wypadek mniejszej wagi jest postacią czynu o znamionach przestępstwa typu podstawowego z przewagą elementów łagodzących o charakterze przedmiotowo-podmiotowym, a czyn o znikomym stopniu jego społecznej szkodliwości nie stanowi przestępstwa.
(*wyrok SN z 17.1.2017 r., WA 17/16*)

Znikomy stopień społecznej szkodliwości podrobienia banknotu

Brak cech przestępstwa – z uwagi na znikomy stopień społecznej szkodliwości – nie jest wykluczony także w przypadku zbrodni również tej z 310 § 1 KK.
(*postanowienie SO w Radomiu z 7.6.2018 r., II KK 143/17*)

§ 3

Przypisanie zasady winy do odpowiedzialności karnej

Odpowiedzialność karna opiera się na zasadzie winy. Oznacza to, że sprawca czynu zabronionego ponosi odpowiedzialność karną tylko na tyle, na ile można mu postawić zarzut, przy czym skalę tego zarzutu, a więc i zakres odpowiedzialności, wyznaczają zasady subiektywizacji i indywidualizacji.
(*wyrok SN z 4.11.2002 r., III KK 58/02*)

Artykuł 2. [Przestępstwo skutkowe przez zaniechanie]

Odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie podlega ten tylko, na kim ciążył prawny, szczególnie obowiązek zapobieżenia skutkowi.

Odpowiedzialność za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie

Dla ustalenia warunków odpowiedzialności za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie, konieczne jest stwierdzenie, że dana osoba miała prawny szczególnie obowiązek zapobieżenia nastąpienia skutku w danych, konkretnych okolicznościach.
(*postanowienie SN z 14.3.2019 r., II KK 218/18*)

Rzeczywiste objęcie funkcji gwaranta jako warunek odpowiedzialności za narażenie na niebezpieczeństwo

Katalog źródeł obowiązku gwaranta, o którym mowa w art. 2 KK nie został określony w Kodeksie karnym, a w doktrynie nie udało się osiągnąć jedności poglądów dotyczącej szczegółów tego katalogu. Tym niemniej w judykaturze i doktrynie szeroko przyjmowany jest pogląd, że źródłem obowiązku gwaranta mogą być: akt normatywny, orzeczenie sądu, umowa, dobrowolne zobowiązanie przyjęcia pieczy nad inną osobą, uprzednie zachowanie się gwaranta stwarzające zagrożenie dla dobra prawnego czy też skonkretyzowana sytuacja faktyczna, w której w sposób jednoznaczny urzeczywistnia się powstanie po stronie tej osoby wymagania zapobieżenia powstaniu skutku stanowiącego zniamię określonego czynu zabronionego. (...) Sprawca może więc, w wyniku różnych, faktycznych i prawnych, zdarzeń samodzielnie przyjmując na siebie obowiązki gwaranta, czyli obowiązek pieczy nad określonym dobrem prawnym przed zagrożeniem pochodzącym z określonego źródła. W szczególności usytuowanie w tej pozycji może nastąpić w wyniku umowy, jak również poprzez złożenie dobrowolnych oświadczeń woli. Dobrowolne przyjęcie stanowiska gwaranta nie musi przybierać formy cywilnego kontraktu. Konieczne jest jednak rzeczywiste objęcie funkcji gwaranta.

(*wyrok SN z 19.7.2018 r., IV KK 371/17*)

Sprowadzenie niebezpieczeństwa

Oskarżony jako kierownik i opiekun młodzieży, którą zabrał na wycieczkę, dobrowolnie przyjął na siebie funkcję gwaranta, a więc ciążył na nim szczególnie, prawny obowiązek nie tylko odwracania niebezpieczeństw, które realnie mogłyby jej zagrażać, ale i powstrzymywania się od działań, które niebezpieczeństwo mogły spowodować. Im większa zaś wartość dóbr prawnych, które gwarant ma chronić i im wyższy stopień prawdopodobieństwa sprowadzenia niebezpieczeństwa, tym bardziej rygorystycznie trzeba oceniać obowiązek działania lub zaniechania po jego stronie.

(*wyrok SA w Katowicach z 30.11.2005 r., II AKa 281/05*)

Odpowiedzialność za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie jako przestępstwo indywidualne

Przepis art. 2 KK statuuje normatywny warunek odpowiedzialności za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie. Dla przypisania takiej odpowiedzialności, a zatem przypisania skutku w przypadku zaniechania, owo zaniechanie musi być bezprawne, oparte wyłącznie na powiązaniu normatywnym ze skutkiem. Osoba odpowiadająca za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie musi się charakteryzować określonymi cechami. Innymi słowy, z art. 2 KK wynika, że sprawca wobec dobra chronionego normą zajmuje pozycję gwaranta zapobiegnięcia skutkowi. Mamy więc do czynienia z tzw. przestępstwem indywidualnym.

(*wyrok SN z 22.11.2005 r., V KK 100/05*)

Zobacz również:

– wyrok SA w Krakowie z 10.5.2012 r., II AKa 48/12.

Osoby odpowiedzialne za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie

Jeśli skutek stanowiący ustawowe zniamię przestępstwa popełnionego przez zaniechanie jest następstwem bezprawnych zachowań wielu osób, to zważywszy na treść art. 2 KK może być on przypisany tym tylko, które nie wykonały ciężącego na nich prawnego, szczególnego obowiązku zapobiegnięcia skutkowi i tylko wtedy, gdy w nastąpieniu skutku urzeczywistniło się niebezpieczeństwo, które wykonanie tego obowiązku miało odwrócić.

(*wyrok SN z 24.2.2005 r., V KK 375/04*)

Zobacz również:

– wyrok SN z 10.12.2002 r., IV KKN 667/99.

Przy przestępstwach popełnionych przez zaniechanie, prawny, szczególnie obowiązek zapobiegnięcia skutkowi (art. 2 KK) może wynikać także z aktu wykonawczego do ustawy.

(postanowienie SN z 13.4.2005 r., II KK 23/05)

Dobrowolne przejęcia na siebie obowiązku gwaranta a obowiązek niedopuszczenia do czynu zabronionego

Prawny, szczególnie obowiązek niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego, na gruncie zarówno art. 2, jak i art. 18 § 3 KK, może wynikać również z dobrowolnego przejęcia na siebie obowiązku gwaranta, co nie musi przybierać formy cywilnoprawnego kontraktu.

(wyrok SA w Katowicach z 12.5.2016 r., II AKa 121/16)

Odpowiedzialność za przestępstwo skutkowe popełnione przez zaniechanie

Prawny, szczególnie obowiązek, o którym mowa w art. 2 KK, nie może być utożsamiany z kierowanym wobec określonej osoby, czy przez nią samą wobec siebie, oczekiwaniem postąpienia pożądanego w danej sytuacji w myśl ogólnych – moralnych, życiowych czy też obyczajowych zasad; obowiązek ten musi wynikać z reguł prawnych, których źródłem – w odniesieniu do określonej osoby – jest treść aktu normatywnego, orzeczenie sądu, umowa czy też skonkretyzowana sytuacja faktyczna, w której w sposób jednoznaczny urzeczywistnia się powstanie po stronie tej osoby wymagania zapobieżenia powstaniu skutku stanowiącego znamię określonego czynu zabronionego.

(wyrok SN z 4.3.2015 r., IV KK 32/15)

Powiązanie czynności sprawczej przestępstwa skutkowego popełnionego przez zaniechanie z innym obowiązkiem oskarżonego, niż wskazany w czynie zarzuconym, nie narusza tożsamości czynu. Sąd może zatem przyjąć w wyroku, że przestępstwo takie zostało popełnione przez zaniechanie innego, niż określony w zarzucie aktu oskarżenia, obowiązku, jeśli tylko był on prawnym, szczególnie obowiązkowym zapobiegnięcia skutkowi, cięższym na oskarżonym (art. 2 KK).

(postanowienie SN z 5.2.2002 r., V KKN 473/99)

Odpowiedzialność za przestępstwo skutkowe

Nie ponosi odpowiedzialności karnej za dokonanie przestępstwa skutkowego osoba, której zachowanie nie stwarzało albo w sposób znaczący nie zwiększało niebezpieczeństwa dla dobra chronionego prawem.

(wyrok SN z 1.12.2000 r., IV KKN 509/98)

Podstawa przypisania przestępstwa skutkowego popełnionego przez zaniechanie; obowiązki gwaranta

Kausalną podstawą przypisania przestępstwa skutkowego popełnionego przez zaniechanie (a takie zostało zarzucone oskarżonym) jest wyjaśnienie przyczynowe prawnie relewantnego skutku. Wymaga to udzielenia odpowiedzi na pytanie, dlaczego doszło do wystąpienia skutku, jaka była tego kausalna przyczyna. Dopiero wtedy, gdy kwestia ta zostanie prawidłowo rozwiązana, jest możliwe przejście na płaszczyznę normatywną i udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy sprawca, który wbrew ciężącemu na nim obowiązkowi zaniechał określonego działania, mógł zapobiec powstaniu skutku. Treścią obowiązku gwaranta jest podjęcie niezbędnych czynności prowadzących zgodnie z posiadaną wiedzą i doświadczeniem życiowym do zneutralizowania niebezpieczeństwa grożącego dobru prawnie chronionemu, a przynajmniej do jego istotnego zmniejszenia. Od gwaranta należy domagać się jedynie takiego zachowania, które znajduje się w jego sprawczym zasięgu, któremu jest on w stanie podołać, aby zapobiec skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego.

(wyrok SA we Wrocławiu z 6.4.2016 r., II AKa 67/16)

Artykuł 3. [Zasada humanitaryzmu]

Kary oraz inne środki przewidziane w tym kodeksie stosuje się z uwzględnieniem zasad humanitaryzmu, w szczególności z poszanowaniem godności człowieka.

Wpływ zasady humanitaryzmu na wymiar kary

Zasada humanitaryzmu, określona w art. 3 KK, jest związana ze stosowaniem kar oraz innych środków przewidzianych w Kodeksie karnym i sprowadza się do minimalizacji cierpień, dolegliwości i innych niedogodności zadawanych w związku z realizacją norm prawa karnego.

(postanowienie SN z 19.10.2010 r., II KK 224/10)

Stosowanie kary z uwzględnieniem zasady humanitaryzmu

Nadmierne zagęszczenie w celi może samo w sobie być kwalifikowane jako traktowanie niehumanitarne, a w razie wyjątkowej kumulacji różnych niedogodności – nawet jako tortura. Przeludnienie w więzieniach, na skutek stosowania zaskarżonego przepisu KKW, może powodować niehumanitarne traktowanie więźniów. Trybunał Konstytucyjny nie wyklucza jednak, w rzeczywistości nadzwyczajnych sytuacjach (np. nagły wzrost przestępstw i wyroków skazujących), możliwości czasowego osadzenia skazanych w celach o powierzchni na osobę mniejszej niż 3 m² (zgodnie z art. 110 § 2 KKW).

(wyrok TK z 26.5.2008 r., SK 25/07)

Szybkie wykonanie kary

Słuszne jest, by karę wykonać jak najszybciej, bez nieuzasadnionej zwłoki, bo kara po latach jest tylko abstrakcyjną dolegliwością, zatem bezcelowym okrucieństwem (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP).

(postanowienie SA w Krakowie z 26.9.2006 r., II AKz w 658/06)

Artykuł 4. [Zmiana ustawy]

§ 1. Jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy.

§ 2. Jeżeli według nowej ustawy za czyn objęty wyrokiem nie można orzec kary w wysokości kary orzeczonej, wymierzoną karę obniża się do wysokości najsurowszej kary możliwej do orzeczenia na podstawie nowej ustawy.

§ 3. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zagrożony karą pozbawienia wolności, wymierzoną karę pozbawienia wolności podlegającą wykonaniu zamienia się na grzywnę albo karę ograniczenia wolności, przyjmując że jeden miesiąc pozbawienia wolności równa się 60 stawkom dziennym grzywny albo 2 miesiącom ograniczenia wolności.

§ 4. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary, skazanie ulega zatarciu z mocy prawa.

Rodzaj i wysokość zagrożenia karnego przewidzianego za określone zachowanie a wybór ustawy

Sam rodzaj i wysokość zagrożenia karnego przewidziane za określone zachowanie wcale nie są wystarczającymi wyznacznikami koniecznego wyboru określonej ustawy, jako względniejszej. Niezbędne jest ich zbadanie przez pryzmat choćby recydywy, przedawnienia, dodatkowych obostrzeń, skutków skazania. Badając, która z ustaw jest „względniejsza” w rozumieniu art. 4 § 1 KK, należy oczywiście brać pod uwagę całokształt konsekwencji wynikających z zastosowania konkurujących ze sobą ustaw, np. rodzaj możliwych albo koniecznych do orzeczenia środków karnych czy okres wymagany do zatarcia skazania.

(wyrok SA we Wrocławiu z 24.4.2019 r., II AKa 428/18)

Nowelizacja przepisów o karze łącznej a obowiązek stosowania przepisów względniejszych dla sprawcy

Sąd orzekający nie jest uprawniony wybierać poszczególne elementy różnych regulacji korzystniejszej dla skazanego. Względność ustaw w rozumieniu art. 4 § 1 KK powinna być bowiem oceniana poprzez całościowe (zbiorcze) porównanie wszystkich rozwiązań dotyczących orzekania w wyroku łącznym kary łącznej w obydwu stanach prawnych. Porównanie to dotyczy więc sytuacji prawnej skazanego wynikającej z tych dwóch stanów prawnych, a nie poszczególnych regulacji dotyczących określonych kwestii, a uregulowanych odrębnie w tych dwóch rozbieżnych stanach prawnych. Jeżeli sąd wybierze – jako względniejszy dla skazanego – jeden reżim prawny, to powinien konsekwentnie zastosować jego regulacje w całości do wszystkich rozstrzygnięć (kwestii) zawartych w wyroku łącznym.

(*wyrok SN z 13.6.2019 r., IV KK 211/18*)

Formułowanie zarzutu nieuwzględnienia ustawy względniejszej dla sprawcy

To, czy zastosowanie określonego stanu prawnego jest dla skazanego względniejsze czy też nie, jest kwestią ustaleń faktycznych w danej konkretnej sprawie i ustalenia te można w drodze zarzutów apelacyjnych atakować poprzez zarzut czy to błędu w ustaleniach faktycznych, czy to poprzez zarzut obrazy przepisów prawa procesowego przy ocenie dowodów prowadzących do tych ustaleń, ale nigdy poprzez zarzut obrazy prawa materialnego.

(*postanowienie SN z 14.3.2019 r., V KK 87/19*)

Warunkowe zawieszenie wykonania kary a zmiana ustawy

Przepis art. 4 § 1 KK znajduje zastosowanie do wszelkich norm karnych mających materialnoprawny charakter, niezależnie od tego, w jakiej ustawie zostały zapisane.

Przepis art. 152 § 1 KKW zawiera normę o charakterze materialnoprawnym, a zatem objęty jest gwarancjami wynikającymi z treści art. 4 § 1 KK.

(*postanowienie SN z 19.1.2017 r., I KZP 13/16*)

Kontrola względności ustaw przy wydawaniu wyroku łącznego

Względność ustaw karnych, o której mówi art. 4 KK, a mogących mieć w sprawie zastosowanie przy wydawaniu wyroku łącznego, winna zostać oceniona nie hipotetycznie, abstrakcyjnie, lecz poprzez porównanie konkretnej sytuacji skazanej na tle obydwu aktów prawnych. Pierwszy etap kontroli względności ustaw kolidujących ze sobą w czasie powinno stanowić porównanie granic możliwej do orzeczenia kary (w tym wypadku łącznej) na podstawie starej i nowej ustawy. Najczęściej ten etap jest zresztą wystarczający do rozstrzygnięcia tej kwestii. Nie można jednak na nim poprzestać. Porównywane powinny być bowiem wszystkie prawnokarne skutki zastosowania obu ustaw. Dostrzec należało zatem i to, że na podstawie jednej z nich istnieje możliwość takiego ukształtowania kary łącznej, iż możliwe byłoby wymierzenie kary pozbawienia wolności z warunkiem zawieszeniem jej wykonania, a na podstawie drugiej, takiej możliwości nie ma. Możliwość taka i zrodzone z niej dla skazanej konkretne skutki winny zostać ocenione.

(*postanowienie SN z 23.1.2018 r., IV KK 188/17*)

Zmiana ustawy w trakcie realizacji czynu ciągłego

W razie zmiany ustawy w trakcie realizacji czynu ciągłego, w sytuacji gdy pierwsze zachowanie objęte tym czynem popełnione zostało w trakcie obowiązywania ustawy starej, a ostatnie zachowanie popełnione zostało po zmianie ustawy, należy uznać, że cały czyn ciągły popełniony został pod rządami ustawy nowej.

(*wyrok SN z 21.6.2017 r., II KK 92/17*)

Zmiana kwalifikacji czynu przeciwko mieniu

Jeżeli w dacie czynu kradzież dokonana przez oskarżonego stanowiła przestępstwo kwalifikowane z art. 278 § 1 KK, natomiast w dacie wyrokowania czyn ten nie był już jednak przestępstwem, lecz wykroczeniem, to okoliczność ta implikowała obowiązek stosowania przez sąd art. 4 § 1 KK i zmianę oceny karnoprawnej czynu z przestępstwa określonego w art. 278 § 1 KK na wykroczenie z art. 119 § 1 KW. (wyrok SN z 9.8.2017 r., II KK 221/17)

Zobacz również:

- wyrok SN z 9.8.2017 r., II KK 212/17;
- wyrok SN z 7.9.2017 r., IV KK 265/17.

Skazanie bez rozprawy – obowiązek sądu badania ustawy względniejszej dla sprawy

Sąd orzekający na posiedzeniu, w trybie art. 335 § 1 KPK, a więc w oparciu o wnioski prokuratora poparty ugodą stron co do kary, ma obowiązek działać na podstawie prawa i w granicach prawa, tak jak w każdej innej sprawie. Nie badając kwestii prawnych (intertemporalnych) wniosku, sąd rażąco narusza art. 343 § 7 KPK.

(wyrok SN z 25.1.2017 r., V KK 359/16)

Stosowanie ustawy względniejszej dla sprawy

Sąd, stosując wobec skazanego, w związku z przypisanym mu przestępstwem, ustawy dla niego względniejsze zgodnie z art. 4 § 1 KK, miał tym samym obowiązek zastosować cały, obowiązujący w danym czasie, stan prawny odnoszący się do badanego czynu. Tak bowiem należy odczytywać słowo „ustawa” w rozumieniu art. 4 KK. Poza wyraźnie określonymi w ustawie wyjątkami, nie jest bowiem możliwe orzekanie częściowo w oparciu o przepisy ustawy obowiązującej poprzednio, a częściowo o przepisy ustawy nowej. Sąd musi dokonać wyboru między konkurującymi ustawami i zastosować całościowo tylko jedną z nich, tj. tę, która jest dla sprawy względniejsza; to jest taka, której zastosowanie w konkretnej sprawie przewiduje dla sprawy najłagodniejsze konsekwencje.

(wyrok SN z 6.10.2016 r., IV KK 139/16)

Stosowanie ustawy względniejszej dla sprawy przy skazaniu za kilka czynów

O ile z unormowania art. 4 § 1 KK rzeczywiście wynika wymóg dokonania wyboru między konkurującymi ustawami i zastosowania całościowo tylko jednej z nich, tj. tej, która *in concreto* jest względniejsza dla sprawy, to z całą pewnością nakaz ten nie obejmuje zastosowania jednej, wybranej ustawy do wszystkich czynów sprawy będących przedmiotem osądu w jednym postępowaniu, a więc do wszystkich zapadłych w nim rozstrzygnięć. Wymóg zastosowania w całości ustawy względniejszej – co wszak wynika wprost z treści art. 4 § 1 KK – odnosi się do poszczególnych czynów, a nie do całości wyroku obejmującego różne czyny; ustawa obowiązująca w czasie popełnienia czynu może okazać się względniejsza co do jednego z czynów objętych osądem, a surowsza odnośnie innego czynu.

(postanowienie SN z 27.7.2017 r., IV KK 248/17)

Zasady intertemporalne dotyczące przepisów regulujących procedurę karną

Zasada wyrażona w art. 4 § 1 KK nie ma zastosowania do zmian ustawowych dokonanych na gruncie przepisów procesowych, które modyfikują zasady i sposób procedowania zgodnie z datą wejścia ich w życie bądź stosownie do zawartych w nich przepisów przejściowych.

(postanowienie SN z 4.9.2015 r., IV KZ 55/15)

Stosowanie środków zabezpieczających w kontekście ustawy względniejszej dla sprawcy

Choć przepis art. 93d § 2 KK stanowi normę prawa materialnego, to jednak uregulowanie z art. 4 § 1 KK nie ma tu zastosowania ze względu na to, że środki zabezpieczające realizują inne cele niż w przypadku kar i środków karnych.

(*postanowienie SA w Katowicach z 2.7.2015 r., II AKz w 898/15*)

Zastosowanie reguł intertemporalnych w przypadku wymierzenia w wyroku łącznym bezwzględnej kary pozbawienia wolności

Po dniu 8.6.2010 r. podstawę prawną wymierzenia w wyroku łącznym bezwzględnej kary pozbawienia wolności orzeczonej w wyniku połączenia kar pozbawienia wolności wymierzonych za zbiegające się przestępstwa z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania stanowi art. 85 w zw. z art. 89 § 1 w zw. z art. 89 § 1a KK. Normy wynikające z powołanych przepisów mają także charakter materialnoprawny, wobec czego należy do nich odnosić reguły intertemporalne zawarte w art. 4 § 1 KK.

(*uchwała SN z 28.11.2013 r., I KZP 13/13*)

Dostosowanie kary do granic zagrożenia przewidzianego we względniejszej kwalifikacji prawnej

Reguła zawarta w art. 4 § 1 KK, nakazująca stosować ustawę względniejszą dla sprawcy niż ta, która obowiązuje w czasie orzekania, ma zastosowanie nie tylko do sytuacji, w której ustawa względniejsza obowiązywała w czasie popełnienia przypisanego sprawcy przestępstwa, ale także do sytuacji, w której w okresie pomiędzy chwilą popełnienia przestępstwa a chwilą orzekania obowiązywała, choćby przez krótki okres, taka ustawa względniejsza (przez pojęcie „ustawa” należy rozumieć cały stan prawny obowiązujący w czasie między popełnieniem czynu a wyrokowaniem).

(*wyrok SN z 1.7.2004 r., II KO 1/04*)

Stosowanie zasady *lex severior retro non agit* w postępowaniu wykonawczym

Zasada wyrażona w art. 4 § 1 KK nie ma zastosowania w postępowaniu wykonawczym przy orzekaniu w przedmiocie warunkowego zwolnienia, a tym bardziej przy odwołaniu warunkowego zwolnienia. Warunkowe zwolnienie nie jest bezpośrednim następstwem popełnienia przez sprawcę przestępstwa, lecz jak podkreśla się w doktrynie i orzecznictwie, wyraża się w złagodzeniu skutków skazania. Z tego też względu wyłączenie zasady *lex mitior* przy wprowadzeniu do ustawy nowych, mniej korzystnych dla skazanego przepisów dotyczących warunkowego zwolnienia i odwołania warunkowego zwolnienia, nie narusza stosownych postanowień Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności ani Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Gwarancje tam zawarte nie dopuszczają wymierzenia kary surowszej od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony. Czym innym jest natomiast wprowadzenie innych ustawowych zasad zwalniania z reszty kary, ale i odwoływania tego zwolnienia, choćby były one bardziej restrykcyjne. Z tych właśnie powodów ustawodawca, wprowadzając w życie Kodeks karny z 1997 r., w przepisie przejściowym art. 14 pkt 4 zdecydował o stosowaniu przepisów nowego Kodeksu do osób warunkowo zwolnionych, niezależnie od tego, czy są one *in concreto* korzystniejsze dla sprawcy.

(*postanowienie SN z 28.8.2013 r., V KK 160/13*)

O uznaniu ustawy za względniejszą decyduje nie tylko surowość kary

W ujęciu art. 4 § 1 KK ustawą „względniejszą” jest ta ustawa, która zastosowana w konkretnej sprawie, po uprzedniej wszechstronnej ocenie całokształtu konsekwencji wynikających z zastosowania konkurujących ze sobą ustaw, przewiduje dla sprawcy najłagodniejsze konsekwencje. O uznaniu ustawy za

względniejszą decyduje nie tylko surowość kary, tzn. porównanie ustawowego zagrożenia przewidzianego w porównywanych przepisach, ale i inne kryteria, np. przepisy o nadzwyczajnym obostrzeniu kary. (wyrok SN z 4.6.2004 r., III KK 125/03)

Ocena ustawy względniejszej dla sprawcy

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem i aprobującymi wypowiedziami doktryny, oceny względności porównywanych ustaw należy dokonywać nie abstrakcyjnie, lecz przez pryzmat konkretnej sytuacji realnie istniejącej w określonej sprawie; przepis art. 4 § 1 KK wyraźnie odnosi względność ustawy do sprawcy czynu zabronionego.

(wyrok SN z 3.12.2003 r., V KK 73/03)

Zobacz również:

- wyrok SN z 20.2.2018 r., V KK 498/17;
- wyrok SN z 21.3.2013 r., III KK 256/12;
- postanowienie SN z 2.2.2010 r., WK 26/09;
- wyrok SN z 13.5.2008 r., V KK 15/08;
- wyrok SN z 5.3.2008 r., V KK 314/07;
- wyrok SN z 4.6.2004 r., III KK 125/03;
- wyrok SN z 17.11.2003 r., WA 51/03;
- uchwała SN z 30.9.1998 r., I KZP 8/98.

Nakaz dokonywania oceny zindywidualizowanej i zrelatywizowanej

Z punktu widzenia treści art. 4 § 1 KK, bez znaczenia pozostaje zarówno usytuowanie normy w ustawie karnej, jak i prawny charakter ustawowej regulacji; istotne jest jedynie to, czy norma znajduje *in concreto* zastosowanie i współokreśla konsekwencje prawne wynikające dla sprawcy z wyroku skazującego. Jeżeli znajduje zastosowanie, to – niezależnie od charakterystyki przyjętej w nauce prawa – niezbędne jest rozważenie jej znaczenia dla oceny, która z ustaw jest względniejsza dla sprawcy. Żadne ograniczenie nie wynika w tej kwestii z treści art. 4 § 1 KK; w szczególności, przepis ten nie posługuje się w ogóle pojęciem granic ustawowego zagrożenia. Jest oczywiste, że o wyniku oceny może więc przesądzać także przepis zobowiązujący sąd do nadzwyczajnego zaostrzenia kary. Zwrot „względniejsze dla sprawcy” – w znaczeniu zgodnym z jego treścią – nakazuje dokonanie oceny zindywidualizowanej i zrelatywizowanej do czynu konkretnego sprawcy, uwzględniającej zatem odpowiedni dla sprawcy wymiar kary w granicach zagrożenia wyznaczonego konkurującymi przepisami. W rezultacie takiej oceny określony przepis (ustawa) okazać się może w jednym wypadku względniejszy, w innym zaś surowszy dla sprawcy.

(postanowienie SN z 24.4.2003 r., III KKN 336/01)

Brak obowiązku automatycznego polepszenia sytuacji oskarżonego

Przepis art. 4 § 1 KK nie statuuje ani nakazu obligatoryjnego łagodzenia kary przez sąd odwoławczy w razie zastosowania przez ten sąd ustawy względniejszej dla oskarżonego, ani stosowania przy wymiarze kary tych samych, dotyczących kary instytucji, które sąd I instancji zastosował w celu wymierzenia kary sprawiedliwej, zgodnej z ustawowymi dyrektywami jej wymiaru. Z art. 4 KK nie wynika obowiązek automatycznego polepszenia sytuacji oskarżonego w związku z zastosowaniem ustawy nowej, z wyjątkiem sytuacji przewidzianych w art. 4 § 2–4 KK.

(postanowienie SN z 11.10.2001 r., III KKN 24/99)

Wpływ zmiany stanu prawnego na wydanie wyroku łącznego

Niezależnie od stosowanej przez sąd wydający wyrok łączny zasady kształtowania kary łącznej (absorpcji całkowitej, częściowej czy też kumulacji), sąd ten – w tym zakresie – na nowo dokonuje aktu wymiaru kary zwanej w tym wypadku karą łączną. Zatem powinien, z jednej strony, respektować prawo-

mocność „łączonych” wyroków (i dlatego też nie wolno mu w tym trybie dokonywać korekt w zakresie wymiaru kar orzeczonych za poszczególne czyny prawomocnie osądzone), ale z drugiej strony, również ewentualną zmianę stanu prawnego, jeśli zmiana ta dotyczy na nowo kształtowanych – w myśl reguł wyznaczonych w art. 67–71 KK – składników wymiaru kary i jest to zmiana korzystna dla oskarżonego (np. korzystniejsze tzw. przeliczniki, wyższy próg wymagany dla orzeczenia kary zastępczej).
(*wyrok SN z 20.2.1995 r., II KRN 2/95*)

Kara łączna jest instytucją prawa karnego materialnego, a zatem orzekanie takiej kary, także w wyroku łącznym, powinno następować z uwzględnieniem reguł określonych w art. 4 § 1 KK.

Stosując art. 4 § 1 KK w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego, sąd powinien, ustalając która ustawa jest względniejsza dla sprawcy, porównać stan normatywny z dnia orzekania w przedmiocie wydania wyroku łącznego oraz stan normatywny z czasu popełnienia każdego z przestępstw.

Aczkolwiek w aktualnym stanie prawnym art. 89 § 1 i 1a KK odnosi się do instytucji wyroku łącznego, a więc instytucji procesowej, niemniej jednak nie ulega wątpliwości, że normy znajdujące się w tych przepisach mają przede wszystkim charakter materialnoprawny. Instytucja wyroku łącznego służy realizacji norm prawa karnego materialnego, regulujących kwestie związane z orzekaniem kary łącznej, w sytuacji, kiedy sprawca jest skazany różnymi wyrokami jednostkowymi. Celem takiego wyroku jest więc stosowanie regulacji dotyczących kary łącznej nie tylko do sprawców sądzonych w jednym postępowaniu, ale także do sprawców, którzy zostali skazani w różnych postępowaniach za przestępstwa pozostające w realnym zbiegu. W konsekwencji przypomnieć należy pogląd wielokrotnie eksponowany w orzecznictwie i w piśmiennictwie, że sytuacja prawna sprawcy sązonego za wiele czynów w jednym postępowaniu nie powinna różnić się od sytuacji sprawcy, wobec którego prowadzono wiele postępowań. Skoro zaś kara łączna jest instytucją prawa karnego materialnego, to orzekanie takiej kary także i w wyroku łącznym powinno następować z uwzględnieniem reguł określonych w art. 4 § 1 KK.

(*wyrok SN z 17.1.2013 r., II KK 84/12*)

Normy wynikające m.in. z art. 89 § 1 i art. 89 § 1a KK mają charakter materialno-prawny, wobec czego należy do nich odnosić reguły intertemporalne zawarte w art. 4 § 1 KK. Stąd też w sytuacji kiedy przestępstwa, za które orzeczono kary połączone w zbiegu, popełnione zostały przed 8.6.2010 r., sąd orzekający zobowiązany jest rozważyć, czy brzmienie art. 89 KK sprzed nowelizacji, którą wprowadzono art. 89 § 1a KK, nie jest względniejsze dla sprawcy.

(*wyrok SN z 26.2.2019 r., II KK 20/19*)

Orzeczenie kary łącznej, która objąć ma kary prawomocnie orzeczone przed 1.7.2015 r., na podstawie przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 1.7.2015 r., możliwe jest o ile ujawni się potrzeba orzeczenia kary łącznej w związku z prawomocnym skazaniem mającym miejsce po tej dacie. W razie wystąpienia takiej sytuacji zachodzi potrzeba rozważenia w świetle brzmienia art. 4 § 1 KK, w oparciu o jakie przepisy tj. „dotychczasowe” czy „nowe” – ukształtowane ma zostać rozstrzygnięcie co do orzeczenia kary łącznej. Przy tym kompetencję do badania, które przepisy na podstawie art. 4 § 1 KK należy zastosować, sąd uzyskuje z chwilą ujawnienia się potrzeby dokonania analizy w zakresie potrzeby orzeczenia kary łącznej w związku z prawomocnym skazaniem po 30.6.2015 r.

(*postanowienie SN z 17.1.2019 r., IV KK 705/18*)

Zobacz również:

- wyrok SN z 23.5.2013 r., III KK 102/13;
- wyrok SN z 5.4.2013 r., IV KK 401/12;
- wyrok SN z 6.12.2012 r., V KK 317/12;
- wyrok SA w Białymstoku z 18.1.2011 r., II AKa 254/10;
- wyrok SN z 5.5.2003 r., V KK 337/02;
- wyrok SN z 23.10.2012 r., V KK 447/11;
- wyrok SN z 10.7.2001 r., II KKN 1/00.

Zasada stosowania jednej ustawy

Wprawdzie regułą przy wykładni art. 2 § 1 KK jest zakaz częściowego stosowania przepisów obu ustaw (tj. ustawy obowiązującej w czasie orzekania i ustawy obowiązującej poprzednio), to jednak, w przypadku gdy wyniki takiej wykładni naruszają przepisy zawarte w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych lub Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, które powinny być stosowane bezpośrednio, należy stosować przepisy względniejsze dla sprawcy obu konkurujących ze sobą ustaw.

(*wyrok SA w Lublinie z 20.5.1993 r., II AKr 80/93*)

Zobacz również:

- wyrok SA w Krakowie z 18.2.1999 r., II AKa 2/99;
- wyrok SA w Rzeszowie z 21.1.1999 r., II AKa 78/98;
- wyrok SN z 6.5.1974 r., II KRN 10/74.

Zatarcie skazania w przypadku wykroczeń uprzednio zaliczanych do kategorii przestępstw

Artykuł 4 § 4 KK odnosi się do wypadków tzw. pełnej depenalizacji, kiedy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary.

Oznacza to, że przepis ten nie ma zastosowania do wypadków, w których nastąpiło „przekwalifikowanie” przestępstwa do kategorii wykroczeń. W takich przypadkach może nastąpić modyfikacja penalizacji – jednak nie następuje zatarcie skazania z mocy prawa.

Ustawa w art. 4 § 4 KK odnosi się do przypadków tzw. pełnej depenalizacji, kiedy czyn objęty wyrokiem nie jest już zaskarżony pod groźbą kary.

(*postanowienie SN z 24.8.1999 r., II KKN 150/99*)

Zobacz również:

- postanowienie SN z 30.4.2014 r., I KZP 6/14.

Zmiana ustawy karnej – pojęcie czynu objętego wyrokiem

Pojęcie czynu, użyte w przepisie z art. 4 § 4 KK, odnosi się do całokształtu zachowania sprawcy, będącego przedmiotem postępowania karnego, nie zaś jedynie do tych jego elementów, które były istotne z punktu widzenia wypełnienia znamion czynu zabronionego określonego w ustawie poprzednio obowiązującej. Ocena dokonywana na potrzeby zastosowania art. 4 § 4 KK nie może ograniczać się do analizy ustalonego w wyroku opisu czynu zabronionego, gdyż ten – siłą rzeczy – ma odpowiadać przepisowi karnemu sprzed jego zmiany. Uwzględnić musi całokształt czynu, który był przedmiotem osądu i przypisania przestępstwa. Przepis art. 4 § 4 KK nakazuje jedynie ustalić, czy czyn objęty wyrokiem jest nadal czynem zabronionym pod groźbą kary. Porównaniu podlega więc nie zespół ustawowych znamion określony w obu ustawach, a to czy konkretne przestępstwo, rozumiane jako zachowanie będące zdarzeniem historycznym, którego dotyczy prawomocny wyrok, jest nadal zabronione przez ustawę, która weszła w życie po uprawomocnieniu się orzeczenia.

(*postanowienie SN z 18.10.2018 r., IV KK 255/18*)

Artykuł 6. [Czas i miejsce przestępstwa]

§ 1. Czyn zabroniony uważa się za popełniony w czasie, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany.

§ 2. Czyn zabroniony uważa się za popełniony w miejscu, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdzie skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił lub według zamiaru sprawcy miał nastąpić.

Znaczenie miejsca i czasu zdarzenia przy ustalaniu tożsamości czynu

Tożsamość czynu nie jest określona wyłącznie miejscem i czasem zdarzenia; w tym samym miejscu i czasie sprawca może popełnić wiele różnych czynów.

(postanowienie SN z 29.10.2003 r., IV KK 230/02)

§ 1

Końcowy moment przestępstwa ciągłego

Przy braku wskazania w opisie czynu ciągłego konkretnego dnia miesiąca (albo innego punktu czasowego), podanego w wyroku jako końcowy moment zachowania sprawcy za czas popełnienia tego przestępstwa, w rozumieniu art. 6 § 1 KK, uznać należy ostatni dzień tego miesiąca.

(postanowienie SN z 27.9.2011 r., III KK 89/11)

Niezgłoszenie upadłości spółki jako przestępstwo trwałe

Przestępstwo z art. 586 KSH jest przestępstwem trwałym. Czas popełnienia przestępstwa z art. 586 KSH rozpoczyna się pierwszym dniem po upływie dwutygodniowego terminu od powstania warunków uzasadniających według przepisów upadłość spółki, a kończy z chwilą złożenia przez zobowiązanego wniosku o ogłoszenie upadłości spółki, ustania warunków uzasadniających upadłość spółki bądź utraty przez sprawcę statusu osoby zobowiązanej do zgłoszenia takiego wniosku.

(postanowienie SN z 25.3.2010 r., IV KK 315/09)

Czyn ciągły popełniony częściowo przed a częściowo po ukończeniu przez sprawcę 17 lat

Czasem popełnienia czynu ciągłego jest okres od pierwszego zachowania składającego się na ten czyn do zakończenia ostatniego z nich. Jeżeli jednak sprawca czynu zabronionego niewymienionego w art. 10 § 2 KK część zachowań składających się na czyn ciągły zrealizował jako nieletni, a pozostałe zachowania po ukończeniu 17 lat, to ponosi odpowiedzialność karną tylko za te zachowania, których dopuścił się po osiągnięciu tego wieku.

(wyrok SN z 29.9.2009 r., III KK 105/09)

Brak wyjścia poza ramy oskarżenia przy ustaleniu przez sąd innego czasu popełnienia przestępstwa

Nie jest wyjściem poza ramy oskarżenia ustalenie przez sąd, że rozpoznawane zdarzenie miało miejsce w innym czasie, niż to przyjęto w akcie oskarżenia.

(postanowienie SN z 30.9.2003 r., III KK 194/02)

Czas trwania przestępstwa rozciągniętego w czasie

Za czas popełnienia przestępstw rozciągniętych w czasie, wieloczynowych, trwałych, a także o charakterze ciągłym traktować należy ostatni moment działania sprawcy, w tym czas dokonania ostatniego z czynów składających się na realizację przestępstwa ciągłego.

(wyrok SN z 15.4.2002 r., II KKN 387/01)

Zobacz również:

– uchwała SN(7) z 7.9.2000 r., I KZP 22/00.

Przestępstwo niealimentacji należy do tzw. przestępstw wieloczynnościowych, którego czas popełnienia (art. 6 § 1 KK) określa czas dokonania ostatniego z czynów składających się na realizację znamion typu. Dalsze, już po wyroku skazującym za przestępstwo niealimentacji, sprowadzenie przez sprawcę stanu, o jakim mowa w art. 209 § 1 KK, stanowi nowe przestępstwo.

(postanowienie SA w Gdańsku z 11.8.1999 r., II AKo 199/99)

§ 2

Artykuł 6 § 2 KK przyjął zasadę „wielomiejscowości” popełnienia czynu zabronionego. Za miejsce popełnienia czynu zabronionego uważa się bowiem zarówno miejsce, w którym sprawca działał, jak i miejsce, w którym zaniechał działania, do którego był obowiązany, a także miejsce, w którym skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił, jak i miejsce, w którym skutek według zamiaru sprawcy miał nastąpić. Przyjęcie zasady „wielomiejscowości” rozszerza znacznie polską jurysdykcję w oparciu o zasadę terytorialności.

(*wyrok SA w Łodzi z 24.1.2001 r., II AKa 240/01*)

Artykuł 7. [Zbrodnia i występki]

§ 1. Przestępstwo jest zbrodnią albo występkiem.

§ 2. Zbrodnią jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą.

§ 3. Występkiem jest czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych albo powyżej 5 000 złotych, karą ograniczenia wolności przekraczającą miesiąc albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc.

Zawarcie w opisie czynu skutków działania oskarżonego

Formułując, zgodnie z dyspozycją art. 413 § 2 pkt 1 KPK, opis czynu należy baczyc, aby przypisać oskarżonemu tylko te skutki jego zachowania, które wywołał umyślnie, chyba że ustawa przewiduje, iż występki można popełnić także nieumyślnie (art. 7 § 2 KK).

(*wyrok SN z 8.11.2006 r., IV KK 299/06*)

Badanie właściwości rzeczowej sądu – kwalifikacja czynu jako zbrodnia w kontekście zmiany przepisów

O tym, czy konkretny czyn konkretnego sprawcy jest zbrodnią, decyduje treść art. 7 § 2 KK w powiązaniu z dolną granicą ustawowego zagrożenia, przewidzianą za czyn o określonej typizacji, według stanu prawnego ustalonego z zastosowaniem reguł określonych w art. 4 § 1 KK, więc przepis art. 25 § 1 pkt 1 KPK obejmuje zakresem właściwości rzeczowej sądu okręgowego tylko te czyny zabronione, które należały do kategorii zbrodni w czasie ich popełnienia i nie utraciły tego statusu w dacie badania kwestii właściwości. Z powyższych względów, wobec tego, że czyn z art. 156 § 1 pkt 2 KK zarzucany oskarżonemu miał zostać popełniony przed zmianą brzmienia wspomnianego przepisu, która nastąpiła 13.7.2017 r., kwalifikując ww. czyn jako zbrodnię, to zmiany tej, jako dla oskarżonego niekorzystnej wobec surowszego zagrożenia karą, nie można odnosić do czynu objętego oskarżeniem.

(*postanowienie SA w Katowicach z 25.10.2017 r., II AKz 708/17*)

Artykuł 8. [Umysłność i nieumyślność]

Zbrodnię można popełnić tylko umyślnie; występki można popełnić także nieumyślnie, jeżeli ustawa tak stanowi.

Znaczenie zachowania sprawców czynu dla oceny ich zamiaru

Często zachowanie sprawców po zdarzeniu (próba udzielenia pomocy, zmniejszenia skutków itd.) stanowi przedmiot oceny w kontekście ustaleń co do zamiaru.

(*postanowienie SN z 20.3.2015 r., III KK 276/14*)

Zasada tożsamości czynu w kontekście strony podmiotowej

Narusza zasadę tożsamości czynu przypisanie oskarżonemu zamiaru, który w swym „zabarwieniu” w sposób istotny różni się od strony podmiotowej czynu zarzucanego w akcie oskarżenia.

(wyrok SA w Szczecinie z 20.4.2011 r., II AKa 47/11)

Treść wyroku w sytuacji zakwestionowania zaproponowanej w akcie oskarżenia konstrukcji czynu ciągłego; różnica między świadomą nieumyślnością a umyślnością

W wypadku uznania przez sąd, iż każde z zachowań zarzucanych oskarżonemu, które w akcie oskarżenia składały się na ich czynu ciągłe, winny być traktowane jako odrębne czyny, a więc zakwestionowania konstrukcji przestępstwa ciągłego (art. 12 KK), powinien on w wyroku objąć swym rozstrzygnięciem wszystkie te zachowania (czyny), a tylko w przypadku utrzymania konstrukcji przestępstwa ciągłego może poszczególne zachowanie wchodzące w jego skład eliminować z jego opisu. Świadomą nieumyślność odróżnia od umyślności strona woluntatywna – brak chęci popełnienia czynu zabronionego (przy zamiarze bezpośrednim), czy też brak godzenia się na popełnienie takiego czynu (przy zamiarze ewentualnym).

(wyrok SA w Lublinie z 8.2.2011 r., II AKa 1/11)

Artykuł 9. [Rozwinięcie]

§ 1. Czyn zabroniony popełniony jest umyślnie, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi.

§ 2. Czyn zabroniony popełniony jest nieumyślnie, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć.

§ 3. Sprawca ponosi surowszą odpowiedzialność, którą ustawa uzależnia od określonego następstwa czynu zabronionego, jeżeli następstwo to przewidywał albo mógł przewidzieć.

Zamiar jako element strony podmiotowej czynu sprawcy

Zamiar, jako element strony podmiotowej czynu sprawcy (art. 9 § 1 i 2 KK), mieści się w sferze faktów i wymaga podobnego dowodzenia jak każdy inny fakt czy okoliczność dowodzona, także w zakresie strony przedmiotowej.

(wyrok SA we Wrocławiu z 29.1.2014 r., II AKa 426/13)

Zamiar popełnienia czynu zabronionego polega na ukierunkowaniu zachowania sprawcy na osiągnięcie określonego celu i sterowaniu tym zachowaniem. Na zamiar składa się strona intelektualna, tj. wyobrażenie celu oraz woluntatywna, tj. dążenie do celu oparte na motywacji osiągnięcia go. Strona intelektualna zamiaru pozwala sprawcy rozpoznać znaczenie jego czynu i pozwala mu podjąć decyzję co do tego zachowania. Strona woluntatywna polega na tym, że sprawca rozpoznając możliwość osiągnięcia celu, decyduje się go zrealizować. Ustalając działanie z zamiarem ewentualnym, należy ustalić najpierw, że sprawca był świadomy możliwości popełnienia czynu. Nie można bowiem przesądzać, że sprawca godził się na konsekwencje swego działania, gdyby nie było pewności, że je w ogóle przewidywał.

(wyrok SA w Krakowie z 16.2.2017 r., II AKa 251/16)

Umyślność

Znaczenie zwrotu „chce” dla umyślności

Zamiaru bezpośredniego popełnienia czynu zabronionego nie należy identyfikować z wyrażającym określonego rodzaju emocje pragnieniem jego popełnienia ani uzależniać od wystąpienia szczególnego

rodzaju motywacji. Zamiar taki – aby w ogóle zaistnieć – nie musi być w żaden sposób szczególnie zabarwiony. Wystarczy, aby sprawca przejawiał akt woli w postaci chęci popełnienia czynu zabronionego. Stąd też, analizując konkretne zachowanie sprawcy, warto pamiętać, że użyty w art. 9 § 1 KK zwrot „chce” wcale nie jest równoznaczny ze zwrotem „pragnie”. Sprawca „chce” popełnić czyn nie tylko wtedy, gdy pragnie realizacji znamion i gdy następstwa czynu są dlań pożądane, ale również wtedy, gdy realizację znamion wyobraża sobie jako konieczny, choć obojętny lub nawet niepożądany skutek swego zachowania.

(wyrok SA we Wrocławiu z 16.10.2019 r., II AKa 307/19)

Zobacz również:

- wyrok SA w Katowicach z 25.10.2007 r., II AKa 239/07;
- wyrok SN z 18.7.2007 r., WA 27/07;
- wyrok SN z 17.8.2000 r., IV KKN 122/00.

Działanie z zamiarem bezpośrednim spowodowania śmierci

Rozstrzygnięcie o postaci zamiaru wymaga jednoznacznego wskazania, że zamiar bezpośredni wskazywany przez skarżącego, zachodzi wyłącznie wówczas kiedy sprawca w danych okolicznościach chce dokonać przypisanego mu przestępstwa. Chęć ta, wyrażająca aspekt woluntatywny, łączy się z aspektem intelektualnym, tj. świadomością realizacji znamion typu czynu zabronionego – nie można przecież czegoś chcieć bez wcześniejszego uświadomienia sobie przedmiotu chęci. Zamiar towarzyszący sprawcy musi się przy tym materializować w podjętych przez niego działaniach, które zmierzają jednoznacznie do jego urzeczywistnienia. Sposób działania sprawcy musi przy tym prowadzić niewątpliwie, lub z bardzo wysokim stopniem prawdopodobieństwa, do wywołania skutku. Dla przyjęcia zamiaru bezpośredniego spowodowania śmierci nie wystarczy bowiem że sprawca taki skutek przewiduje i wykazuje całkowitą obojętność wobec uświadomionej sobie możliwości nastąpienia śmierci pokrzywdzonego.

(wyrok SA we Wrocławiu z 16.10.2019 r., II AKa 315/19)

Zamiar przemyślany

Premedytacja jest najmocniej potępianą formą umyślności, bo sprawca tak działający nie tylko jest w pełni świadomy każdego z elementów czynu, ale uwzględnia każdy z nich w planowaniu, obejmuje świadomością wszelkie uwarunkowania i konsekwencje, by swój cel osiągnąć i uniknąć wykrycia. Przeżywanie tego przez czas odpowiednio długi dowodzi najwyższego napięcia złej woli. Powtarzalność działania sprawcy ciągu przestępstw dowodzi stałości złego zamiaru, braku refleksji występującej u każdego człowieka, zatem trwałości odrzucania prawa, a długotrwałość tego stanu dowodzi, że się on utrwalił w świadomości sprawcy.

(wyrok SA w Krakowie z 17.12.2009 r., II AKa 225/09)

Zamiar nagły

Nie zawsze nagłość powzięcia zamiaru wskazuje na mniejszy stopień napięcia złej woli sprawcy, gdyż niekiedy może to wskazywać na łatwość decydowania się na popełnienie przestępstwa i brak jakichkolwiek hamulców moralnych.

(wyrok SN(7) z 28.5.1975 r., VI KRN 7/75)

Wystąpienie zamiaru nagłego – w przeciwieństwie do zamiaru przemyślanego – pozytywane jest na korzyść oskarżonego wskazując na wysoki, lecz nie najwyższy stopień winy.

(wyrok SA we Wrocławiu z 13.6.2018 r., II AKa 126/18)

Zobacz również:

- postanowienie SN z 22.1.2014 r., III KK 471/13;
- wyrok SN z 27.10.1995 r., III KRN 118/95.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl